

Voorwoord

Getuigen van het dansverleden: De archivering van dans in Vlaanderen

-- Annelies Van Assche --

-- Timmy De Laet --

Van ingewikkelde notatiesystemen tot snelle krabbels in notitieboekjes, het dansverleden liet vele sporen na. En niet alleen op papier, want ook foto-, video- en geluidsopnames openen de deur naar danshistorische kennis. Traditioneel wordt de bewaring van die sporen toevertrouwd aan archieven, maar in het geval van dans stelt zich een fundamenteel probleem: voor een kunstvorm die in grote mate berust op het lichaam, is het bewaren van tastbare en materiële relictten nauwelijks toereikend. Specifiek voor Vlaanderen wordt die problematiek zo mogelijk nog nijpender. Ondanks de grote bloei van het Vlaamse danslandschap sinds de jaren 1980, zijn er nagenoeg geen instellingen of organisaties die zich systematisch bezighouden met de archivering van het Vlaamse dansverleden. Het archiefmateriaal van choreografen, danspedagogen en dansers ligt versnipperd in bibliotheken en archiefinstellingen maar evengoed in kasten thuis of in stapels dozen bij de erfgenamen. Ook de dansgezelschappen die nu actief zijn, hebben zelden een geïnventariseerd archief. Nog steeds gaat de aandacht vooral uit naar het creëren van nieuw werk of naar het levend houden van bestaand repertoire. Historisch waardevolle kennis over dans of belangwekkend erfgoed dreigen hierdoor tussen de plooiën van de geschiedenis te vallen.

Met dit themanummer willen we de uitdagingen die dans stelt aan het archief onderzoeken in relatie tot het Vlaamse dansveld. Hoe kan een regio met zulk een bloeiende dansscène ervoor zorgen dat dit rijke verleden gewaarborgd blijft? Wat kunnen historische documenten ons leren over een bewegingskunst als dans? Welke

choreografen en dansers hebben de geschiedenis niet gehaald en kunnen via het archief opnieuw tot leven komen? Hoe valt de internationale oriëntatie van het veld te rijmen met de lokale verankering van danserfgoed? Wat zijn niet alleen de mogelijkheden maar ook de beperkingen van het archief in het verwerven van historisch inzicht in de ontwikkeling van dans?

De vraag naar de archivering van dans staat nu al enkele jaren hoog op de agenda binnen zowel danspraktijk als danswetenschap. Een toenemend aantal hedendaagse choreografen toont een opmerkelijke interesse om in hun werk actief met dansgeschiedenis aan de slag te gaan. Danswetenschappers volgen die trend door kritisch te bevragen waarom dans zich niet of nauwelijks laat inschrijven in het klassieke archiefbegrip dat zelfs in digitale tijden nog sterk schatplichtig blijft aan negentiende-eeuwse visies op het archief. Recente publicaties tonen hoe het debat over dansarchivering op internationaal niveau erg levendig is.¹ De drijvende kracht achter deze interesse is de paradox dat geschiedschrijving essentieel is voor de toekomst van dans. Als kunstvorm die zich ent op zowel lichaam als beweging is dans immers bijzonder kwetsbaar voor de tand des tijds.

De artikels in dit nummer willen de internationale aandacht voor dansarchivering betrekken op de specifieke context van Vlaanderen. Toch buigen de verschillende auteurs zich niet alleen over het archiefonderzoek naar het Vlaamse dansverleden. In eenzelfde beweging stellen ze ook uiteenlopende maar prangende vragen die gepaard gaan met de archivering van dans. Timmy De Laet pleit in zijn inleidende essay “Voor(bij) het dansarchief” voor een participatief model van archivering dat zowel de input van archiefinhouden als de output van archiefonderzoek kan vergroten. Staf Vos brengt nauwgezet in kaart wat de specifieke noden en uitdagingen zijn voor danserfgoed in Vlaanderen in zijn artikel “Wachten op een huis of bouwen aan een netwerk?” Edith Cassiers bezocht verschillende archiefinstellingen om uit te pluizen hoe Akarova, Elsa Darciel en Francesca d’Aler zich als drie vrouwelijke pioniers van de Belgische moderne dans verhielden tot het toenmalige kunstenlandschap. Ze schetst die relatie in haar bijdrage “Ceci n’est pas une danseuse” en gaat daarbij ook dieper in op hoe archiefbronnen een nieuw licht kunnen werpen op een stuk geschiedenis dat doorgaans vooral mannelijke figuren opvoert als de protagonisten. Sander Vloebergs dook eveneens in

verscheidene collecties om zicht te krijgen op de complexe relatie tussen choreografie en religie in de danspraktijk van Lea Daan. In “Balanceren tussen Katholieke Kerk en danskunst” neemt hij via de veelzijdige carrière van Daan de gespannen verhouding tussen dans en kerk onder de loep. Tot slot werpt Annelies Van Assche een museale blik op het dansarchief van Marc Vanrunxt. In haar tekst “De continuïteit van vernieuwing” staat de vraag centraal waarom het boeiend kan zijn de sporen van creatieprocessen tentoon te stellen.

In de Portfoliosectie van dit themanummer rapporteren enkele studenten Theaterwetenschappen van de Universiteit Gent, van wie sommigen inmiddels afgestudeerd zijn, uitgebreid over de pieken en dalen van hun zoektocht naar de archieven van enkele iconen uit de Vlaamse dans. Deze bijdragen tonen tot welke obstakels maar ook tot welke verrassende ontdekkingen archiefonderzoek kan leiden: van het moeilijk vindbare archief van Jeanne Brabants en de nauwelijks leesbare notities van Lydia Chagoll tot het unieke maar vaak vergeten werk van Lea Daan voor de radio en de bijzondere logboeken die choreograaf Alain Platel bijhoudt voor zijn producties met les ballets C de la B. Tot slot sluit het nummer af met twee boekrecensies die voortbouwen op de vraag naar de archivering van dans. Pieter T’Jonck belicht in zijn review-essay hoe het nieuwe boek met de toch wel uitvoerige titel *You must understand that we lived in an atmosphere of euphoria, youth and enthusiasm that can hardly be imagined today* van Paul Verrept en Marc Vanrunxt aansluit bij de artistieke poëtica van de choreograaf. Eva Maes beschouwt in haar bespreking van het overzichtswerk *50 Jaar Ballet Vlaanderen* geredigeerd door Koen Bollen en Staf Vos hoe via woord en beeld een belangrijk stuk recente dansgeschiedenis opnieuw tot leven wordt gewekt.

Met dit nummer streven we ernaar ons steentje bij te dragen aan de geschiedschrijving van het Vlaamse dansverleden. Het initiatief hiervoor is tot stand gekomen in de schoot van “CoDa | Cultures of Dance”, een nieuw onderzoeksnetwerk voor dansstudies dat met de steun van het Fonds Wetenschappelijk Onderzoek Vlaanderen (FWO) werd opgericht in 2020.² CoDa wil een platform bieden voor de uitbouw van danswetenschappelijk onderzoek op zowel lokaal als internationaal niveau, en de archivering van dans is daarbij een belangrijk speerpunt. De verschillende beschouwingen in dit nummer tonen hoe er een bijzondere nood is aan een doorgedreven debat

over hoe dans een plaats kan verwerven binnen het archief – zowel in Vlaanderen als daarbuiten.

We zijn veel vergeten, er is te veel dat we niet meer weten. Deze thematische uitgave is daarom geen eenmalige inspanning, en we blijven dit werk ongetwijfeld voortzetten. Vlaanderen heeft zich in de eenentwintigste eeuw op de kaart gezet als trekpleister voor aanstormend danstalent, maar in hoeverre leren deze jonge dansmakers het eigen dansverleden kennen? Want ook de vermeende hedendaagsheid van hedendaagse dans is een historisch gegeven. We presenteren hier aldus een verhaal met een vervolg.

Geciteerde werken

Bissell, Bill en Linda Caruso Haviland (reds). *The Sentient Archive: Bodies, Performance, and Memory*. Middletown, CT: Wesleyan University Press, 2018.

Brandenburg, Irene, Nicole Haitzinger en Claudia Jeschke (reds). *Tanz & Archiv: ForschungsReisen*. München: epodium, 2017.

Bénichou, Anne (red). *Recréer/scripter: Mémoires et transmissions des œuvres performatives et chorégraphiques contemporaines*. Parijs: Presses du réel, 2015.

Launay, Isabelle. *Poétiques et politiques des répertoires: Les danses d'après, I*. Parijs: Centre national de la danse, 2019.

---. *Cultures de l'oubli et citation: Les danses d'après, II*. Parijs: Centre national de la danse, 2019.

Manning, Susan, Janice Ross en Rebecca Schneider (reds). *The Futures of Dance Studies*. Wisconsin: The University of Wisconsin Press, 2020.

Whatley, Sarah en Jane Pritchard (reds). "Dance and Archives." Themaanummer van *Dance Research* 38:2 (2020).

Noten

- 1 Enkele voorbeelden van recente publicaties die blijk geven van de intense aandacht voor archivering binnen danswetenschap zijn onder meer de sectie "Archives" in *The Futures of Dance Studies* (Manning, Ross en Schneider); het themanummer "Dance and Archives" van *Dance Research* (Whatley en Pritchard); het tijdschrift *Tanz & Archiv* uitgegeven door epodium sinds 2009; volume 1 en 2 van *Les danses d'après* (Launay), en verschillende anthologieën zoals bijvoorbeeld *Recréer/Scripter* (Bénichou) of *The Sentient Archive: Bodies, Performance and Memory* (Bissell en Caruso Haviland).
- 2 Voor meer informatie over CoDa | Cultures of Dance, zie <https://www.uantwerpen.be/en/projects/coda-cultures-of-dance/>.